

Джерело:

Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Співвідношення посадового колабораціонізму і державної зради: теоретичні та правозастосовні аспекти. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2026. № 1. С. 89–103.

URL: <https://pbz.nlu.edu.ua/article/view/356816/348729>. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079.6242.2025.51.89>.

Олександр ДУДОРОВ,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової
політики та кримінального права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>
e-mail: o.o.dudorov@gmail.com

Роман МОВЧАН,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>
e-mail: romanmov1984@gmail.com

ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОСАДОВОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ І ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ (ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНІ АСПЕКТИ)¹

Статтю присвячено з'ясуванню співвідношення складів державної зради і колабораційної діяльності – тих різновидів цього кримінального правопорушення, які уособлюють посадовий колабораціонізм, відповідальність за вчинення якого передбачено частинами 2, 5 і 7 ст. 111-1 Кримінального кодексу України (КК). Вказана проблема

¹ Статтю підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проєкту з виконання наукових досліджень і розробок «Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: правотворчі та правозастосовні проблеми» (реєстраційний номер 2025.02/0038).

розглядається з огляду на здобутки кримінально-правової науки та напрацювання новітньої судової практики.

Аргументовано положення про те, що, виокремлюючи у ст. 111-1 КК згадані три частини, законодавець мав намір охопити ними не лише фактичне (номінальне) зайняття вказаних у цих нормах посад, а й діяльність, виконувану на них. Висунуто гіпотезу про те, що підґрунтям суперечливого вирішення питання про співвідношення складів державної зради та посадового колабораціонізму є нечітке описання у ст. 111 КК таких форм передбаченого нею складу злочину, як перехід на бік ворога і допомога у підривній діяльності. На підставі проведеного аналізу основних теоретичних підходів до тлумачення законодавчого звороту «перехід на бік ворога» доведено слушність згаданої гіпотези. Обґрунтовується положення про визнання передбаченого у ч. 2, ч. 5 і ч. 7 ст. 111-1 КК обіймання посад спеціальним (привілейованим) різновидом переходу на бік ворога як форми державної зради.

Підтримано наукову позицію, згідно з якою, за загальним правилом, кваліфікація випадків посадового колабораціонізму за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 111 і ч. 2, ч. 5 або ч. 7 ст. 111-1 КК, суперечить принципам кримінально-правової кваліфікації, включаючи принцип *non bis in idem*. Водночас встановлено, що поведінка особи, яка, зайнявши відповідну посаду, здійснює «нетипову» для неї та явно більш небезпечну діяльність, повинна визнаватися «звичайним», не охоплюваним відповідними частинами ст. 111-1 КК проявом такої форми державної зради, як допомога у підривній діяльності. Піддано критичній оцінці судову практику, яка не дотримується вказаних теоретичних настанов, а також судову практику, у межах якої випадки посадового колабораціонізму правоохоронній сфері, охоплювані диспозицією ч. 7 ст. 111-1 КК, розцінюються лише як державна зрада.

Ключові слова: державна зрада, колабораціонізм, кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, перехід на бік ворога, підривна діяльність, конкуренція кримінально-правових норм, принципи кваліфікації, сукупність кримінальних правопорушень.

Постановка проблеми. Включення до Кримінального кодексу України (далі – КК) на підставі Закону від 3 березня 2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» ст. 111-1 було очікуваним (мабуть, все ж запізним) рішенням парламентаріїв, з огляду на існування відповідного явища на території України, починаючи ще з 2014 р. – часу початку агресії РФ, у результаті якої частина території України виявилась окупованою. У ст. 111-1 КК «Колабораційна діяльність» виділено одразу три окремі частини, якими диференційовано відповідальність за зайняття трьох груп посад у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території (далі – ТОТ): у ч. 2 мовиться про посади, не пов'язані із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у ч. 5 – про посади, пов'язані із виконанням таких функцій, а в ч. 7 – про посади у

судових або правоохоронних органах. Поява кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за колабораціонізм, призвела до виникнення низки складних кваліфікаційних питань, переконливі відповіді на які, попри зусилля правничої спільноти, не отримані і нині, хоч із часу появи цієї законодавчої новели минуло вже понад чотири роки. У списку таких злободенних питань одне з чільних місць посідає неоднаково вирішувана як теоретиками, так і правозастосувачами проблема співвідношення складів державної зради (ст. 111 КК) і посадового колабораціонізму, тобто добровільного зайняття громадянином України різноманітних посад у певних незаконних органах влади, створених на ТОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядуване питання кваліфікації перебуває у фокусі пильної уваги не лише представників правозастосовних органів, а й науковців. Зокрема, вагомий внесок у розроблення висвітлюваної проблематики зробили А. Айдинян, Н. Антонюк, Д. Беляєв, М. Бондаренко, В. Борисов, О. Букреєв, Д. Євтеєва, З. Загинець-Заболотенко, О. Зайцев, О. Книженко, О. Кравчук, С. Сергієвський, О. Книженко, Н. Кончук, О. Марін, Н. Нетеса, Є. Письменський, В. Пташник, М. Рубашенко, Н. Симоненко, О. Татаров, М. Теплюк, О. Тубелець, В. Філіпенко, М. Хавронюк, В. Шпілярович. Незважаючи на напрацювання перерахованих дослідників, уніфікований та аргументований підхід до вирішення позначеної кримінально-правової проблеми не вироблений ні в правничій науці, ні в судовій практиці. Показово, наприклад, що окремі дослідники, констатуючи можливість утворення діяннями, передбаченими ч. 5 і ч. 7 ст. 111-1 КК, складу державної зради у таких її формах, як перехід на бік ворога в період збройного конфлікту чи надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (ст. 111 КК) [1, с. 162], уникають висунення пропозицій, як у правозастосовній площині розв'язувати цю проблему.

Мета статті є з'ясування (на підставі вивчення матеріалів актуальної судової практики та з урахуванням здобутків теорії кримінального права)

співвідношення складів державної зради (ст. 111 КК) і колабораційної діяльності (тих різновидів цього кримінального правопорушення, які передбачені ч. 2, ч. 5 і ч. 7 ст. 111-1 КК та уособлюють посадовий колабораціонізм) і висунення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення правозастосування.

Виклад основного матеріалу. При конкуренції загальної та спеціальної кримінально-правових норм, як відомо, необхідно виходити з того, що загальна норма охоплює певне коло кримінальних правопорушень, а спеціальна – частину цього кола, тобто різновид кримінального правопорушення, передбаченого загальною нормою [2, с. 138]. Зважаючи на цей традиційний підхід, можна із застерегами (передусім це стосується суб'єкта досліджуваних деліктів) констатувати, що колабораційна діяльність утворює спеціальний склад кримінального правопорушення стосовно державної зради як основного складу. Таке розуміння відповідає соціальній та правовій природі досліджуваного посягання, узгоджується із сучасними здобутками історичної та правової науки, відповідно до яких розуміння колабораціонізму зводиться до усвідомленого, добровільного й умисного співробітництва з ворогом у його інтересах на шкоду своїй державі. Про колабораційну діяльність як прояв державної зради свідчить також місце розміщення відповідної заборони у структурі КК [3, с. 357].

Відповідно до усталених правил кваліфікації при конкуренції загальної та спеціальної норм пріоритет у застосуванні має остання (*lex specialis derogat legi generalis*). Натомість кваліфікація скоєного за сукупністю загальної та спеціальної норм порушуватиме інший давно відомий принцип кваліфікації – *non bis in idem* [4, с. 759]. Зважаючи на ці постулати, а також згадану «спеціальність» ст. 111-1 відносно ст. 111 КК, здавалося б, не мало викликати сумнівів положення про кваліфікацію проявів посадового колабораціонізму саме і лише за тією чи іншою спеціальною нормою. Це положення з-поміж іншого узгоджується з такими основними принципами кваліфікації, як: точність кримінально-правової кваліфікації (інкримінування тих норм кримінального

закону, які передбачають діяння, безвідносно до обсягу застосування та характеру заходів впливу до особи); повнота кримінально-правової кваліфікації (при її здійсненні використані всі необхідні кримінально-правові норми); вирішення спірних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються; недопустимість подвійного інкримінування (стосовно одного й того ж посягання не можуть бути одночасно застосовані загальна і спеціальна норми) [2, с. 22–23; 5, с. 81].

Водночас при висвітленні проблеми надання належної кримінально-правової оцінки фактам обіймання посад у створених на ТОТ незаконних органах влади один з авторів цих рядків ще в 2022 р. звертав увагу на те, що вже тоді деякі правозастосувачі розв'язували її (проблему) у доволі оригінальний спосіб, кваліфікуючи вказані дії за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених і ч. 2 ст. 111 КК (за ознакою вчинення діяння в умовах воєнного стану), і відповідною (найчастіше ч. 7) частиною ст. 111-1 КК [6, с. 49]. Сьогодні ж, понад чотири роки потому, можна з прикрістю констатувати, що, попри його «нетрадиційність», згаданий кваліфікаційний підхід не лише продовжив широко застосовуватися на практиці, а й отримав підтримку і теоретичне обґрунтування у правничій літературі.

Так, на противагу позиції, викладеній вище і підтримуваній більшістю вітчизняних науковців, Н. Антонюк вважає, що державна зрада (ст. 111 КК) і посадовий колабораціонізм (ч. 2, ч. 5, ч. 7 ст. 111-1 КК) є не загальним і спеціальним, а самостійними складами злочинів, які не накладаються і можуть утворювати ідеальну сукупність. Зважаючи на такий підхід, юристка послідовно відстоює положення про те, що у тих випадках, коли особа, крім зайняття відповідної посади (у незаконних органах влади, правоохоронних або судових органах), здійснює певну діяльність, виконує функції, визначені цією посадою, вона (за наявності інших обов'язкових ознак складів кримінальних правопорушень) повинна нести відповідальність за сукупністю – за державну зраду (у формі надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України) та

колабораційну діяльність (через зайняття певної посади в незаконних органах влади) [7, с. 42–43].

Наведений підхід до кваліфікації посадового колабораціонізму зазнав розвитку у працях З. Загинеї-Заболотенко. Вчена переконана у тому, що з формулювань диспозицій ч. 2, ч. 5 і ч. 7 ст. 111-1 КК випливає те, що в них передбачено відповідальність *лише за зайняття посад* (тут і нижче виділення напівжирним курсивом наші – *О. Д., Р. М.*) у незаконно створеному органі влади, а не за виконання робіт, що є самостійним, не пов'язаним із зайняттям посади діянням. Висунута гіпотеза виступила підґрунтям для умовиводу дослідниці про те, що ч. 1 ст. 111 КК, з одного боку, і ч. 2, ч. 5 та ч. 7 ст. 111-1 КК, з іншого, співвідносяться між собою як загальна та спеціальні лише стосовно таких дій, як перехід на бік ворога в умовах воєнного стану та добровільне зайняття відповідних посад; здійснення ж громадянином України на згаданих посадах професійної функції ст. 111-1 КК не охоплюється, лежить поза її межами, а тому з урахуванням правил кваліфікації такі дії необхідно додатково кваліфікувати за ч. 2 ст. 111 КК [8, с. 319–321]. Згодом (у межах підготовленої у співавторстві публікації) Н. Антонюк і З. Загинеї-Заболотенко підтвердили свою позицію з досліджуваного питання кваліфікації, зробивши наголос на тому, що в диспозиціях ч. 2, ч. 5 і ч. 7 ст. 111-1 КК не передбачено такої форми колабораціонізму, яка б кореспондувала з наданням громадянином України допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, а пропонована ними кримінально-правова кваліфікація (за сукупністю злочинів) відзначається завершеністю та вичерпністю [9, с. 17].

Не заперечуючи того, що у відповідних частинах ст. 111-1 КК йдеться про «*зайняття* посади», а не, наприклад, про «*діяльність* на посаді», варто задатися питанням: а яким чином особа може займати відповідну посаду, не здійснюючи на ній діяльність? Якщо відкинути суто гіпотетичні та відверто мало(не-)ймовірні випадки (пов'язані, наприклад, із фіктивним працевлаштуванням), то стає очевидним, що в реальному житті такі ситуації є неможливими. Має рацію А. Айдинян, яка, вбачаючи у кваліфікації

розглядуваних дій за сукупністю злочинів порушення конституційного принципу *non bis in idem* і прояв надмірної (надлишкової) кримінально-правової оцінки вчиненого, зауважує: «Не можна штучно відокремлювати факт обіймання посади і наступне здійснення діяльності відповідно до неї... законодавець передбачив кримінальну відповідальність за добровільне зайняття певних посад саме з огляду на те, що здійснення діяльності на таких посадах заподіює шкоду національній безпеці (а не тому, що суспільно небезпечним є сам лише факт номінального призначення на посаду)» [10, с. 48]. З огляду на сказане, щонайменше неоднозначним вважаємо наведене в одному з рішень Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ККС ВС) висловлювання про те, що «з огляду на формулювання диспозиції ч. 7 ст. 111-1 КК, сам факт добровільного зайняття громадянином України посади в незаконному правоохоронному органі є достатнім для кваліфікації відповідних дій за цією кримінально-правовою нормою» [11].

Водночас виникає вже інше питання: якщо зайняття посади іманентно супроводжується здійсненням відповідної діяльності, яка, на переконання Н. Антонюк та З. Загинеї-Заболотенко, як підривна має отримувати самостійну кримінально-правову оцінку з покликанням на ст. 111 КК, то яку мету переслідував законодавець, доповнюючи КК ч. 2, ч. 5 й особливо ч. 7 ст. 111-1, які (треба так розуміти) позбавлені перспектив самостійного застосування? Схиляємося до думки, що жодної логічної відповіді на поставлене питання не існує. Виходимо з того, що, доповнюючи КК ч. 7 (як і ч. 2 та ч. 5) ст. 111-1, парламентарії мали намір охопити нею (-ими) не лише фактичне (номінальне) зайняття вказаних у ній (-их) посад, а й діяльність, виконувану на них і пов'язану з ними. Пропонуючи таке телеологічне тлумачення кримінального закону, погоджуємося з Д. Євтеєвою, яка пише, що «найефективнішим способом подолання правових колізій в умовах інертності законодавчого процесу та водночас необхідності забезпечення потреб практики в одноманітному застосуванні кримінально-правових норм є встановлення адекватного змісту вживаних у законі термінів та дійсної сутності

криміналізованих явищ, що досягається насамперед за допомогою застосування телеологічного способу тлумачення норм, що передбачає з'ясування дійсної мети прийняття відповідної норми» [12, с. 146].

Подібним чином розмірковує М. Рубашенко, який звертає увагу на те, що, якщо вважати, що законодавець уведенням окремих норм про посадове колаборантство намагався карати лише номінальне зайняття посади, а реальне (функціональне) її зайняття підлягає оцінці як державна зрада в умовах воєнного стану, то кваліфікація за будь-якою з частин ст. 111-1 КК у принципі губиться (по суті є зайвою) на тлі найсуворішої з усіх можливих санкції ч. 2 ст. 111 КК. За такого підходу, констатує правник, майже не залишається місця для самостійної кваліфікації за ч. 2, ч. 5 та ч. 7 ст. 111-1 КК (у частині зайняття посад), адже фактичне зайняття посади завжди пов'язано зі здійсненням повноважень, які так чи інакше легко інтерпретувати як державну зраду. У підсумку не залишається місця й колабораціонізму, який «розчиняється» в державній зраді та втрачає сенс свого самостійного існування серед кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України [13, с. 286].

Які ж фактори зумовили появу розглядуваної проблеми? На нашу думку, глибинною передумовою виникнення різних теоретичних і правозастосовних підходів до співвідношення складів державної зради та посадового колабораціонізму є суперечливе (нечітке) законодавче описання у ст. 111 КК таких форм передбаченого нею складу злочину, як перехід на бік ворога в умовах збройного конфлікту чи воєнного стану та надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (далі – перехід на бік ворога та допомога у підривній діяльності, відповідно). Ця задавлена проблема серйозно актуалізувалася після початку широкомасштабного вторгнення РФ і доповнення КК ст. 111-1. Замість закріплення у тексті кримінального закону чітких ознак кожного зі згаданих різновидів державної зради, що дало б змогу б здійснити їх належне розмежування, у чинній редакції ст. 111 КК відповідні діяння позначені

абстрактно (розмито), прямим результатом чого стало те, що і в науці кримінального права, і на практиці зміст відповідних понять трактується суперечливо і нерідко змішується.

З аналізу юридичної літератури випливає існування щонайменше декількох основних теоретичних підходів до тлумачення законодавчого звороту «перехід на бік ворога».

Перший підхід є максимально широким. Відповідно до нього перехід на бік ворога розцінюється як надання безпосередньої допомоги державі, з якою Україна перебуває в умовах воєнного стану або збройного конфлікту. Варіантами такої форми державної зради називаються: перехід до ворога через лінію фронту; вступ до армії ворожої держави; участь за її завданням у бойових діях проти України; надання різної допомоги агентам такої держави тощо [14, с. 11–12].

Визнаючи переваги пропонованого підходу, водночас варто зазначити, що: 1) за такого тлумачення правозастосовні органи фактично позбавляються орієнтирів для відмежування переходу на бік ворога як форми державної зради від допомоги у підривній діяльності, яка визначається за допомогою використання максимально схожого за змістом і ще більш неконкретизованого формулювання «будь-яка допомога у проведенні підривної діяльності проти інтересів України». Зокрема, складно зрозуміти, яким чином необхідно відмежовувати «надання різної допомоги агентам ворожої держави» від, наприклад, «укриття розвідника або його спорядження» як форми «допомоги у підривній діяльності»; 2) автори викладеного підходу, які писали відповідні рядки до 2022 р., цілком природно не розглядали питання, яким різновидом державної зради має визнаватися посадовий колабораціонізм.

Це питання, однак, не залишилося поза увагою прибічників **другого підходу**, зокрема, М. Хавронюка, який, пропонуючи загалом подібне до попереднього трактування поняття «перехід на бік ворога», водночас уточнює, що змістом останнього охоплюється вступ на службу не лише до певних військових, а й до: 1) розвідувальних чи безпекових формувань ворожої

держави (поліції, каральних загонів); 2) незаконних формувань сепаратистського, ультрареакційного характеру, терористичних організацій, які ведуть боротьбу з легітимними органами влади України, розпалюють прикордонні конфлікти, порушують недоторканність морського простору України тощо [15, с. 332]. До слова, оцінюючи діючі «силовики», які після окупації АРК зрадили присягу, О. Зайцев, на відміну від М. Хавронюка, прямо не пише про те, що обіймання відповідних посад має визнаватися «переходом на бік ворога», а лише констатує наявність відповідного правозастосовного підходу при оцінці дій зрадників-військовослужбовців [16, с. 178].

Оцінюючи точку зору М. Хавронюка, відзначимо, що пропонуване вченим тлумачення поняття «перехід на бік ворога» охоплює щонайменше передбачене ч. 7 ст. 111-1 КК обіймання посад у створених на ТОТ незаконних правоохоронних органах. При цьому у контексті висвітлюваної проблеми залишається відкритим питання, які саме сепаратистські формування мав на увазі дослідник – лише силові (військового характеру) чи також і цивільні?

Суть *третього підходу* полягає у тому, що суб'єкт державної зради, вчиненої у спосіб переходу на бік ворога, може бути лише спеціально-конкретним, якому, крім загальних і спеціальних ознак, на момент вчинення злочину притаманні додаткові конкретно-визначені ознаки. Такий підхід обґрунтовується тим, що перейти з однієї сторони («свої») на іншу («ворожу») може лише той, хто належить до воюючої сторони, є супротивником на війні, у воєнних діях. Якщо відповідні дії вчиняє «звичайний» громадянин, то це буде допомогою у підривній діяльності [17, с. 18, 109].

Логічним наслідком продемонстрованої відсутності однакового тлумачення змісту згаданих форм державної зради стало те, що дослідники не можуть дійти до єдиного знаменника і з похідного питання, привілейованим різновидом якої форми державної зради має вважатися посадовий колабораціонізм – переходу на бік ворога чи допомоги у підривній діяльності. Як на один із додаткових аргументів на користь того, що зайняття посади в незаконних органах влади передбачає і здійснення діяльності на цій посаді,

М. Рубашенко вказує на те, що така поведінка є спеціальним видом *допомоги у підривній діяльності*, про що свідчать і санкція ч. 7 ст. 111-1 КК, суворість якої не дає змоги стверджувати, що цією частиною передбачено відповідальність лише за «голий» факт обіймання посади [13, с. 286]. Натомість З. Загинеї-Заболотенко припускає, що діяльність на посадах, передбачених ч. 2, ч. 5 та ч. 7 ст. 111-1 КК, може утворювати склад державної зради у формі як *допомоги у підривній діяльності*, так і *переходу на бік ворога* [8, с. 320].

Повертаючись до теоретичних підходів щодо змісту поняття «перехід на бік ворога», зауважимо, що, поруч із трьома описаними вище, існує і *четвертий підхід*, який, на нашу думку, є не тільки найбільш обґрунтованим загалом, а й таким, що краще за інші зможе стати у нагоді при вирішенні проблеми співвідношення державної зради та посадового колабораціонізму. У межах цього підходу досліджуваний зворот тлумачиться не обмежувально, а, навпаки, поширювально і, відповідно: по-перше, констатується, що винуватим у державній зраді у відповідній формі може бути визнаний не лише «спеціально-конкретний» суб'єкт, а й будь-який громадянин України, який вступив на службу до органів, організацій чи формувань іноземної держави, з якою Україна перебуває у стані війни чи збройного конфлікту [с. 277]; по-друге, уточнюється, що «фізичний» перехід на бік ворога здійснюється не лише на територію ворожої держави, а й може мати місце на ТОТ. Враховуючи ці положення, С. Сергієвським робить слушний висновок про те, що виконання громадянами України функцій представників влади РФ, а також входження їх до складу терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР» є різновидом саме переходу на бік ворога [19, с. 89–90, 102]. Можливість вчинення державної зради на ТОТ визнається і В. Борисовим [20, с. 124].

Екстраполюючи відповідні теоретичні напрацювання на розглядувану проблему, схилиємося до думки про те, що передбачене у ч. 2, ч. 5 і ч. 7 ст. 111-1 КК обіймання посад має визнаватися спеціальним (привілейованим) різновидом такої форми державної зради, як перехід на бік ворога. Водночас варто нагадати, що автори цих рядків послідовно підтримують позицію, згідно

з якою у вказаних частинах ст. 111-1 КК мовиться не тільки про фактичне (номінальне) зайняття посади, а й про діяльність на них. Через це виникає питання: невже така діяльність на займаних посадах за жодних умов не може розцінюватись як різновид допомоги у підривній діяльності, про що прямо писав М. Рубашенко, і можливість чого (поруч зі здатністю визнання таких дій переходом на бік ворога) визнавала З. Загинеї-Заболотенко? На наш погляд, відповідь на це питання має бути негативною, адже в юридичній літературі (зокрема, тією ж З. Загинеї-Заболотенко) доведено, що перехід на бік ворога (як і шпигунство) насправді є нічим іншим, як спеціальним різновидом надання допомоги у проведенні розвідувально-підривної діяльності, яка є, так би мовити, «загальним» способом державної зради. Саме тому у диспозиції ч. 1 ст. 111 КК при описання цього способу вчинення державної зради пропонується вказати на надання *іншої* допомоги у здійсненні підривної діяльності, що мало б допомогти у розмежуванні відповідних форм державної зради [21, с. 97].

Водночас дослідники уточнюють, що цей спосіб державної зради буде наявний тільки тоді, коли вчиняються дії, які не охоплюються першими двома способами (перехід на бік ворога чи шпигунство), наявність яких виключає можливість ставлення у вину особі вчинення державної зради у спосіб допомоги у підривній діяльності [17, с. 19; 19, с. 106–107; 21, с. 97–98]. Інакше кажучи, попри те, що кожен із трьох способів державної зради фактично може вважатися допомогою у підривній діяльності у широкому сенсі цього поняття (як синонім державної зради, її «загальний» спосіб), конкретна поведінка суб'єкта юридично (при формулюванні обвинувачення) може бути визнана допомогою у підривній діяльності як однією з трьох спеціально виділених у ст. 111 КК форм державної зради (тут вже йдеться про «вузьке» розуміння аналізованого звороту) лише тоді, коли в ній відсутні ознаки двох інших закріплених у відповідній кримінально-правовій забороні форм державної зради, які є «спеціальними» її різновидами.

Проектуючи наведені положення на розглядуване співвідношення складів державної зради і посадового колабораціонізму, можна зробити проміжний висновок про те, що, *фактично* будучи різновидом допомоги у підривній діяльності, *юридично* зайняття посади, передбаченої у відповідних частинах ст. 111-1 КК, має визнаватися спеціальною формою переходу на бік ворога, а отже, кваліфікуватися лише за відповідною частиною цієї «привілейованої» кримінально-правової заборони.

Принагідно зауважимо, що, попри всі викладені аргументи, ймовірність одночасного застосування ст. 111 і ч. 7 (ч. 2, ч. 5) ст. 111-1 КК виключати не варто. Слід, однак, враховувати резонні застереження дослідників, які ледь не в унісон зазначають, що, враховуючи характер співвідношення цих норм (загальна та спеціальні), така кваліфікація є можливою лише у випадку, коли має місце реальний різновид державної зради [22, с. 220]. Підтримуючи викладену позицію, М. Рубашенко уточнює, що підставою для такої сукупності має слугувати не діяльність на посаді як така (загалом), а конкретний акт реалізації посадових обов'язків, який функціонально явно виходить за межі типових обов'язків (повноважень) за посадою, що свідчить про очевидно вищу суспільну небезпечність, яка, своєю чергою, варта її оцінки за статтею, що передбачає довічне позбавлення волі [13, с. 286]. Подібним чином висловлюється Д. Євтеєва, зазначаючи, що кваліфікація дій особи, які виразилися лише у виконанні нею трудових функцій за посадою, яку вона займає в незаконному органі влади на ТОТ, має здійснюватися тільки за відповідною частиною (2, 5 або 7) ст. 111-1 КК. За сукупністю ж кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2, ч. 5 або ч. 7 ст. 111-1 і ст. 111 КК, кваліфікація можлива у випадках, якщо: 1) особа, обіймаючи посаду в незаконних органах влади на ТОТ, вчинила дії, які підпадають під ознаки державної зради та виходять за межі передбачених для її посади трудових обов'язків; 2) особа в умовах окупації спочатку вчинила дії, які підпадають під ознаки державної зради, а вже після їх вчинення зайняла певну посаду в незаконних органах влади [23, с. 47].

Як бачимо, виділяючи підстави для кваліфікації відповідної поведінки за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 і ч. 2, ч. 5 або ч. 7 ст. 111-1 КК, дослідники прямо чи опосередковано розмежовують: з одного боку, діяльність, пов'язану з виконанням «типових» для відповідних посад обов'язків (функцій, повноважень), здійснення якої охоплюється нормами про посадовий колабораціонізм; з іншого, якісно відмінну та явно небезпечнішу за характерну для тих чи інших посад діяльність, яка має отримувати додаткову кримінально-правову оцінку з покликанням на ст. 111 КК.

Викладений підхід (зокрема, передбачена в його межах градація видів діяльності) видається слушним, адже має як відповідні нормативні передумови у вигляді передбаченого ст. 111 КК виділення двох таких самостійних форм державної зради, як перехід на бік ворога і допомога в підривній діяльності, так і належне теоретичне підґрунтя у вигляді описаної вище наукової позиції, яка допускає можливість одночасного інкримінування особі і переходу на бік ворога, і допомоги у підривній діяльності.

До речі, якщо керуватися протилежною логікою (підтримуваною, зокрема, Н. Антонюк та З. Загиней-Заболотенко), то виходить доволі парадоксальна і, головне, відверто несправедлива ситуація, коли за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2, ч. 5 або ч. 5 ст. 111-1 і ч. 2 ст. 111 КК, у будь-якому разі мають кваліфікуватись як дії особи, яка, зайнявши на ТОТ відповідну посаду, лише виконує свій «звичний» функціонал (наприклад, працівник лісоохорони, котрий притягує до відповідальності осіб, які займалися незаконною рубкою лісу), так і значно небезпечніша поведінка суб'єкта, який, поруч із виконанням своїх «типових» функцій, вчиняє дії, які явно виходять за їхні межі (наприклад, «правоохоронець» переслідує українських патріотів, колишніх учасників АТО/ООС, видворяє наших громадян за межі ТОТ, затримує їх).

Синтезуючи всі викладені вище напрацювання, є підстави зробити два основних висновки щодо розмежування складів аналізованих злочинів.

По-перше, обіймання відповідних посад і виконання «типових» («звичних», «характерних») для них функцій (повноважень, обов'язків) має визнаватися привілейованим різновидом державної зради у формі переходу на бік ворога. Відповідно до згаданого вище усталеного правила подолання конкуренції загальної та спеціальної норм у таких випадках повинна застосовуватися саме і лише спеціальна норма – ч. 2, ч. 5 або ч. 7 ст. 111-1 КК.

По-друге, поведінка особи, яка, зайнявши відповідну посаду, здійснює «нетипову» («незвичну», «нехарактерну») для цієї посади та явно більш небезпечну діяльність, повинна визнаватися не привілейованим, а «звичайним» проявом іншої форми державної зради – допомогою у підривній діяльності, яка не охоплюється відповідними частинами ст. 111-1 КК. У таких випадках варто вести мову не про один злочин, який одночасно підпадає під дію як загальної норми – ст. 111 КК (у формі переходу на бік ворога), так і спеціальної норми – ст. 111-1 КК (у формі посадового колабораціонізму), тобто про конкуренцію кримінально-правових норм, а про сукупність двох самостійних злочинів – допомоги в підривній діяльності (окремої форми державної зради, виділеної у ст. 111 КК) і посадового колабораціонізму (відповідні частини ст. 111-1 КК). Нагадаємо, що для сукупності кримінальних правопорушень (як ідеальної, так і реальної) характерним є те, що жодна з кримінально-правових заборон не охоплює вчинене (два і більше кримінальних правопорушень) повністю – воно може отримати належну кримінально-правову оцінку лише у спосіб застосування декількох статей (частин статей) Особливої частини КК. Згідно з усталеними правилами кваліфікації при сукупності кримінальних правопорушень кожне з них повинен отримати окрему кримінально-правову оцінку, що і має знайти своє відбиття у формулі кваліфікації у вигляді одночасного покликання як на ст. 111, так і на певну частину ст. 111-1 КК.

Наприклад, Особа-1 не лише зайняв посаду начальника відділу з питань міграції у створеному на ТОТ «Відділі з питань міграції УВС по м. Токмак та Токмацькому районі», а й передавав представнику іноземної держави інформацію щодо проукраїнськи налаштованих місцевих мешканців з метою

придушення їхнього опору, знищення агентурної мережі СОУ на території Пологівського району Запорізької області [24].

Водночас, проаналізувавши матеріали судової практики, можна констатувати, що, всупереч викладеним вище аргументам і пересторогам, в абсолютній більшості випадків підставою кваліфікації дій особи не лише за ч. 7 (або ч. 2 чи ч. 5) ст. 111-1, а й за ч. 2 ст. 111 КК, стає не згаданий М. Рубашенком «конкретний акт реалізації посадових обов'язків, який функціонально явно виходить за межі типових обов'язків (повноважень) за посадою, що свідчить про очевидно вищу суспільну небезпечність», а «звичайна» діяльність винного на посаді як така (загалом). Зокрема, як приклади такої, на нашу думку, хибної кримінально-правової оцінки можна навести справи, в яких за сукупністю злочинів, передбачених ч. 7 ст. 111-1 і ч. 2 ст. 111 КК, були кваліфіковані дії таких осіб:

а) «начальника 2-го боевого отделения отряда специального назначения “Гром” ГУ МВД Херсонской области», який виконував поліцейські функції [25];

б) поліцейського 1-го відділення окремого взводу ППС «отдела полиции № 2 УВД по г. Васильевка и Васильевскому району ГУ МВД по Запорожской области», який, перебуваючи на цій посаді, брав участь у добових чергуваннях, здійснював конвоювання затриманих осіб, їх перевезення, а також вчиняв протиправні дії в інтересах окупаційної влади, пов'язані з охороною правопорядку [26];

в) «инспектора дежурной части ГУ МВД Херсонской области», який протиправно виконував поліцейські функції, направлені на захист окупаційної влади рф та завдання, поставлені представниками силових структур рф (без конкретизації) [27].

Як бачимо, у всіх цих вироках або йдеться про виконання винними функцій, які є типовими для обійманих ними посад, або відповідні функції не конкретизуються, що свідчить про помилковість додаткової кваліфікації дій фігурантів (поруч із ч. 7 ст. 111-1 КК) за ч. 2 ст. 111 КК, а отже, про порушення

принципу *non bis in idem*. Поділяємо висловлені в юридичній літературі застереження з приводу того, що таке правозастосування нівелює мету законодавця запровадити кримінальну відповідальність за менш тяжкий злочин проти основ національної безпеки України в умовах окупації [28, с. 324], з огляду на безальтернативність становища осіб, які опинились на окупованих територіях [29, с. 338].

На жаль, критикований підхід знайшов своє відбиття у рішеннях не лише судів першої та апеляційної інстанцій, а й ККС ВС.

Так, розглядаючи справу стосовно Особи-1, касаційний суд з'ясував, що обвинувачений, будучи громадянином України, працівником правоохоронного органу – рибоохорони, перебуваючи на посаді провідного державного інспектора відділу рибоохоронного патруля № 1 Азовського басейнового управління Державного агентства меліорації та рибного господарства України, надав добровільну згоду на співпрацю з окупаційною владою рф і з 4 березня 2022 р. перейшов на бік ворога в умовах воєнного стану та почав надавати допомогу окупаційній адміністрації рф: добровільно виконував вказівки і розпорядження керівників окупаційної адміністрації у м. Бердянську, а саме здійснював чергування та контроль за заборонаю лову суб'єктами господарювання водних біоресурсів на ТОТ, за використанням знарядь добування водних біоресурсів, за виловом, а також передачею виловлених суб'єктами господарювання водних біоресурсів на пункт прийому в інтересах та на користь окупаційної влади рф. Крім того, 28 березня 2022 р. Особа-1 зайняв посаду інспектора незаконного правоохоронного органу «Охрана окружающей природной среды и водных биоресурсов в г. Бердянске», створеного на ТОТ. Хоч функції, перераховані у цитованій постанові і виконувані Особою-1, були типовими для обійманої обвинуваченим посади інспектора рибоохорони, ККС ВС залишив без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій, констатувавши наявність у діях підсудного ознак як державної зради у формі переходу на бік ворога в умовах воєнного стану

(ч. 1 ст. 111 КК), так і посадового колабораціонізму в правоохоронній сфері (ч. 7 ст. 111-1 КК) [30].

Прикметно, що, мотивуючи ухвалені рішення, суд касаційної інстанції вказав на те, що в конкретних випадках «перехід на бік ворога» може полягати в участі у будь-яких воєнізованих ворожих формуваннях, передачі матеріальних ресурсів збройним формуванням агресора, провадженні господарської діяльності у взаємодії з ворогом та, зокрема, і в добровільному зайнятті посади у незаконних органах влади на ТОТ. У світлі такої кримінально-правової оцінки дій Особи-1 і викладеного правозастосовного підходу не може не виникати питання: невже у випадку, коли перехід на бік ворога полягає не у зайнятті посад у незаконних органах влади, а, наприклад, у відмічених у рішенні ККС ВС передачі матеріальних ресурсів збройним формуванням агресора, провадженні господарської діяльності у взаємодії з ворогом, дії винного потребують кваліфікації не лише за ч. 4 ст. 111-1, у диспозиції якої прямо описані ці прояви, а ще додатково за ст. 111 КК? Попри поширену практику кваліфікації фактів провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, прикладів подібної «подвійної» кваліфікації, на відміну від сутнісно аналогічної ситуації із сукупністю злочинів, передбачених ст. 111 і ч. 7 ст. 111-1 КК, нами виявлено не було.

Розмірковуючи над «потенційно-прикладними» наслідками ухвалення аналізованого та інших подібних рішень ККС ВС, варто пригадати, що відповідно до чинного законодавства про судоустрій саме на цей Суд покладено завдання забезпечувати сталість та однаковість судової практики. Тому не складно спрогнозувати, що позиція ККС ВС може остаточно повернути шлях судової практики у хибне русло. Щоправда, зустрічаються і такі постанови суду касаційної інстанції, в яких кваліфікація проявів посадового колабораціонізму здійснювалася, на нашу думку, правильно – лише за певною частиною ст. 111-1 КК, без додаткового інкримінування винному порушення ч. 2 ст. 111 КК [11; 31; 32; 33; 34], що вочевидь пояснюється дотриманням вимоги ч. 3 ст. 337 КПК України, якою зобов'язаний керуватися і

касаційний суд. У будь-якому разі такий стан речей навряд чи може бути оцінене інакше як відсутність однакового підходу ККС ВС до розв'язання однотипних кримінально-правових проблем.

Проаналізувавши правозастосовні матеріали, можна також констатувати, що нерідко дії колишніх правоохоронців, які, зрадивши присязі (найчастіше поліцейського та працівника ДСНС) на вірність Українському народові, займали посади у створених на ТОТ незаконних правоохоронних органах та виконували типові для них функції, визнаються переходом на бік ворога й отримують кримінально-правову оцінку з покликанням лише на ч. 2 (ч. 1) ст. 111 КК. Зокрема, таким чином були кваліфіковані дії:

а) поліцейського сектору реагування патрульної поліції ВП № 1 Василівського РУ ГУНП у Запорізької області, яка, почавши проходити службу в «Народній міліції м. Кам'янка-Дніпровська», здійснювала патрулювання, заступала на чергування, складала протоколи, виїжджала на огляд місця події тощо [35];

б) поліцейського взводу охорони об'єктів та публічної безпеки Каховського РВ Управління поліції охорони, який перейшов на службу у незаконно створений орган – «народная милиция», а пізніше – «Генический РО полиции ГУ МВД в Херсонской области» і виконував вказівки та розпорядження керівників окупаційної адміністрації рф та підрозділів силових блоків [36];

в) поліцейського сектору реагування патрульної поліції Відділення поліції № 1 Бердянського РВП ГУНП у Запорізькій області, який добровільно розпочав службу в підпорядкуванні окупаційної адміністрації рф та перейшов до лав «народної міліції» окупантів (без конкретизацій виконуваних на цій посаді функцій) [37];

г) командира відділення 68 Державної ПРЧ 11 Державного ПРЗ ГУ ДСНС у Донецькій області, який перейшов на бік ворога, що виразилось у добровільному вступі на службу до «ГБУ ПСО г. Волноваха МЧС ДНР», на посаду «командира відділення». З-поміж іншого обвинуваченому

інкримінувалося те, що він взяв участь в агітаційному заході, присвяченому дню рятувальника рф, під час якого (спільно з невстановленими громадянами, частина з яких була одягнена у формений одяг) в урочистій обстановці вишикувався для спільного фото [38].

Як бачимо, у всіх досліджуваних вироках зустрічається один із трьох варіантів описання здійснюваних засудженими функцій: 1) або вказується на виконання виключно типових функцій відповідного працівника правоохоронного органу на кшталт патрулювання, чергування, складення протоколів, виїзд на огляд місця події; 2) або йдеться про дії, які, хоч і виходять за межі звичного функціоналу правоохоронця, однак навряд чи можуть оцінюватись як більш небезпечні і, відповідно, вважатись допомогою у підриивній діяльності (наприклад, участь в агітаційному заході). За наявності підстав подібна поведінка могла б визнаватись різновидом інформаційного колабораціонізму й отримувати додаткову кримінально-правову оцінку з покликанням на інші (крім ч. 7) частини ст. 111-1 КК (передусім маються на увазі її ч. 1 та ч. 6); 3) або відповідні функції не конкретизуються.

Зважаючи на це, констатуємо, що в кожному зі згаданих випадків йдеться саме і лише про такий виділений законодавцем привілейований різновид переходу на бік ворога, як посадовий колабораціонізм (у правоохоронній сфері), який повністю охоплюється диспозицією ч. 7 ст. 111-1 КК. І якщо кваліфікація вказаних дій за сукупністю злочинів, передбачених ст. 111 та ч. 7 ст. 111-1 КК, має розглядатись як порушення принципу *non bis in idem*, то застосування у подібних ситуаціях лише ст. 111 КК варто розцінювати як порушення іншого засадничого принципу кримінально-правової кваліфікації – *lex specialis* (ч. 7 ст. 111-1 КК) *derogate legi generalis* (ст. 111 КК).

Принагідно звернемо увагу на те, що у деяких розглядуваних кейсах суб'єкти офіційної кваліфікації для додаткової аргументації своєї позиції щодо застосування саме ст. 111 КК вказували на те, що раніше обвинувачені мали статус службових осіб – працівників правоохоронних органів, що, як вважають правозастосувачі, є свідченням належності фігурантів до категорії суб'єктів,

спроможних нести кримінальну відповідальність за злочин, передбачений ч. 2 ст. 111 КК. Водночас ще раз підкреслимо, що найбільш обґрунтованим вважаємо теоретичний погляд, згідно з яким кримінальну відповідальність за державну зраду у формі переходу на бік ворога може нести будь-який громадянин України, який перейшов на службу до окупанта. Той факт, що особа є колишнім вітчизняним правоохоронцем і тому не просто зайняла посаду у створеному на ТОТ незаконному правоохоронному органі, а й зрадила присягу, підлягає врахуванню при індивідуалізації покарання, передбаченого санкцією ч. 7 ст. 111-1 КК.

Заради справедливості зазначимо, що при аналізі практики застосування ч. 2 ст. 111 КК виявлено окремі приклади того, коли за цією нормою кваліфікувалися дії осіб, які, зайнявши посади у створених на ТОТ незаконних правоохоронних органах, поруч зі «звичною», виконували нетипову для цих органів і більш небезпечну діяльність. Наприклад, йдеться про випадки, коли зрадники не лише брали участь у чергуваннях, патрулюваннях тощо, а й, користуючись своїми знаннями, навичками та інформацією, набутими як працівниками правоохоронних органів України, повідомляли військовим РФ місця проживання учасників АТО, працівників поліції, які не зрадили Україні та не перейшли на бік ворога, їхніх родичів, мисливців, активно допомагали у проведенні обшуків у таких осіб, вилученні наявної у них вогнепальної зброї, спецзасобів, транспортних засобів тощо. У таких діях одночасно вбачаються ознаки двох різновидів державної зради: 1) виконання цих нетипових для звичайного правоохоронця функцій, які виражаються у пошуку патріотів України, осіб, які не зрадили присязі, вилученні у них та інших суб'єктів зброї і транспорту на користь РФ тощо, має визнаватися державною зрадою у формі допомоги у підривної діяльності, кваліфікація якої має здійснюватися з покликанням не на ч. 7 ст. 111-1 КК, якою вона не охоплюється, а на ч. 2 ст. 111 КК; 2) обіймання відповідних посад і виконання звичного для них функціоналу (посадовий колабораціонізм) слід визнавати не «загальною» допомогою у підривної діяльності, а привілейованим різновидом державної

зради у формі переходу на бік ворога, пом'якшену відповідальність за що передбачено у ч. 7 ст. 111-1 КК.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити такі висновки.

По-перше, глибинною передумовою виникнення різних теоретичних і правозастосовних підходів до співвідношення складів державної зради та посадового колабораціонізму є суперечливе (нечітке) законодавче описання у ст. 111 КК таких форм передбаченого нею складу злочину, як перехід на бік ворога в умовах збройного конфлікту чи воєнного стану та надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Ця задовнена проблема серйозно актуалізувалася після включення до КК ст. 111-1. Логічним наслідком відсутності уніфікованого тлумачення згаданих форм державної зради стало те, що дослідники не можуть дійти до єдиного знаменника і з похідного питання, привілейованим різновидом якої форми державної зради має вважатися посадовий колабораціонізм – переходу на бік ворога чи допомоги у підривній діяльності.

2. Фактично будучи різновидом допомоги у підривній діяльності, юридично зайняття посад, передбачених у частинах 2, 5 і 7 ст. 111-1 КК, і виконання «типових» («звичних», «характерних») для них (посад) функцій (повноважень, обов'язків) повинне визнаватися різновидом переходу на бік ворога, а отже, відповідно до усталеного правила подолання конкуренції загальної та спеціальної норм кваліфікуватися лише за відповідною частиною «привілейованої» кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за колабораційну діяльність. За загальним правилом, кваліфікація випадків посадового колабораціонізму за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 111 і ч. 2, ч. 5 або ч. 7 ст. 111-1 КК, суперечитиме принципам кримінально-правової кваліфікації, включаючи принцип *non bis in idem*, а також враховуватиме ту обставину, що, виокремлюючи у ст. 111-1 КК згадані три частини, законодавець мав намір охопити ними не лише фактичне

(номінальне) зайняття вказаних у цих нормах посад, а й діяльність, виконувану на них і пов'язану з ними.

3. Поведінка особи, яка, зайнявши відповідну посаду, здійснює «нетипову» для цієї посади та явно більш небезпечну діяльність, повинна визнаватися не привілейованим, а «звичайним» проявом такої форми державної зради, як допомога у підривній діяльності, яка не охоплюється відповідними частинами ст. 111-1 КК. У таких випадках є підстави вести мову не про один злочин, який одночасно підпадає під дію як загальної норми – ст. 111 КК (у формі переходу на бік ворога), так і спеціальної норми – ст. 111-1 КК (у формі посадового колабораціонізму), тобто про конкуренцію кримінально-правових норм, а про сукупність двох самостійних злочинів – допомоги в підривній діяльності (окремої форми державної зради, виділеної у ст. 111 КК) і посадового колабораціонізму (відповідні частини ст. 111-1 КК).

З огляду на «місію» ККС ВС у частині забезпечення сталості та однаковості судової практики є підстави критично оцінити те, що у практиці суду касаційної інстанції питання кваліфікації випадків, зокрема, посадового колабораціонізму вирішуються суперечливо. Відповідно, поглибленому і розгорнутому аналізу правових позицій ККС ВС із питань кваліфікації колабораційної діяльності можуть бути присвячені подальші наукові розвідки.

СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Теплюк М. О., Нижник А. І., Тубелець О. С., Кучмар О. О. Криміналізація колабораційної діяльності у світлі статті 3 Конституції України (частина 1). *Часопис Київського університету права*. 2024. № 1. С. 157–166. DOI: 10.36695/2219-5521.1.2024.31.

2. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

3. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та

спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356–360. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79>.

4. Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії) : підручник : у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ : Видавництво «Норма права», 2025. 824 с.

5. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 512 с.

6. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія. Київ : Норма права, 2022. 244 с.

7. Антонюк Н. Зміни до злочинів проти основ національної безпеки: криміналізація чи диференціація кримінальної відповідальності. *Право України*. 2022. № 11. С. 37–48. DOI: [10.33498/lopu-2022-11-037](https://doi.org/10.33498/lopu-2022-11-037).

8. Загине́й-Заболотенко З. А. Добровільне зайняття громадянином України посади у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, а також в незаконних судових або правоохоронних органах як форми колабораційної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 318–321. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/70>.

9. Антонюк Н. О., Загине́й-Заболотенко З. А. На вістрі уваги: кваліфікація за сукупністю статті 111 «Державна зрада» та частин 2, 5 або 7 статті 111-1 «Колабораційна діяльність» Кримінального кодексу України. *Слово Національної школи суддів України*. 2023. № 3 (44). С. 6–22. DOI: [10.37566/2707-6849-2023-3\(44\)-1](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2023-3(44)-1).

10. Айдинян А. В. Повнота кримінально-правової оцінки чи порушення принципу *non bis in idem* при кваліфікації окремих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки? *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасне кримінальне право України: конституційний, міжнародно-правовий та порівняльно-правовий виміри»* (20

лютого 2026 року) / упоряд. А. А. Стрижевська, К. П. Задоя. Київ, 2026. С. 46–50.

11. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 червня 2024 р. у справі № 953/7182/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119961119> (дата звернення: 4.04.2026).

12. Нетеса Н. В. Проблеми кваліфікації надання допомоги ворогу у воєнній сфері в умовах конкуренції кримінально-правових норм : доктринальні, законодавчі та правозастосовні аспекти. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 49. С. 140–149. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-140>.

13. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій : монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов ; за наук. ред. М. А. Рубашенка ; Нац. фонд. дослідж. України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. 576 с.

14. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 1040 с.

15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1368 с.

16. Зайцев О. В. Колабораційна діяльність як різновид державної зради (за матеріалами судової практики 2014–2022 років). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 174–179. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.27>.

17. Кончук Н. С. Кримінальна відповідальність за державну зраду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів. держ. ун-т внутр. Справ. Львів, 2019. 218 с.

18. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер. 2016. 1064 с.
19. Сергієвський С. К. Кримінальна відповідальність за державну зраду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. НДІ вивчення проблем злочинності ім. Академіка В. В. Сташиса. Харків, 2021. 204 с.
20. Борисов В. І. Державна зрада : до визначення злочину та змісту протиправного діяння «перехід на бік ворога». *Питання боротьби зі злочинністю*. 2025. Вип. 49. С. 120–131. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-120>.
21. Загинець З. Надання допомоги в проведенні підривної діяльності проти України як спосіб вчинення державної зради. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2016. № 3. С. 86–101.
22. Письменський Є. О. Кримінально-правові проблеми протидії колабораційній діяльності : монографія. Київ : Алерта, 2024. 438 с.
23. Євтеєва Д. Державна зрада vs посадовий колабораціонізм : проблеми розмежування та кваліфікації. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2025. Вип. 50. С. 39–50. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-39>.
24. Вирок Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 2 грудня 2025 р. у справі № 337/1528/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132279964> (дата звернення: 4.04.2026).
25. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 23 січня 2025 р. у справі № 750/2083/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124616043> (дата звернення: 4.04.2026).
26. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 17 грудня 2024 р. у справі № 335/3601/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123812972> (дата звернення: 4.04.2026).

27. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 28 лютого 2025 р. у справі № 750/2292/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125517718> (дата звернення: 4.04.2026).

28. Жила О. Б. Проблеми кримінальної відповідальності за колабораціонізм. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 лютого 2024 р.) / упор. У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 323–327.

29. Ясницька Т. Ю. Соціальна зумовленість відповідальності за колабораційну діяльність. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 336–339. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/77>.

30. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21 липня 2025 р. у справі № 331/4882/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129086839> (дата звернення: 4.04.2026).

31. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 січня 2024 р. у справі № 953/406/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116670763> (дата звернення: 4.04.2026).

32. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 січня 2024 у справі № 638/5446/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705070> (дата звернення: 4.04.2026).

33. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 8 лютого 2024 р. у справі № 161/12980/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116955673> (дата звернення: 4.04.2026).

34. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 27 січня 2026 р. у справі

№ 186/650/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/133719639> (дата звернення: 4.04.2026).

35. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 27 червня 2024 р. у справі № 335/4664/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/120009421> (дата звернення: 4.04.2026).

36. Вирок Біляївського районного суду Одеської області від 14 лютого 2025 р. у справі № 496/176/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/125214897> (дата звернення: 4.04.2026).

37. Вирок Вільнянського районного суду Запорізької області від 6 лютого 2025 р. у справі № 314/142/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/125132218> (дата звернення: 4.04.2026).

38. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 3 квітня 2024 р. у справі № 161/11994/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/118131258> (дата звернення: 4.04.2026).

REFERENCES

- 1.
13. Maliuk, V. V. (2023). Zlochyynna kolaboratsiia v umovakh zbroinoi ahresii : praktych. poradyk z kryminalno-pravovoi otsinky ta rozmezhuvannia. Kyiv : Alerta (in Ukrainian).
15. Rubashchenko, M. A., Yakoviuk, I. V., Shulzhenko, N. V., Zaitsev, O. V., Kharytonov, S. O. (2024). Kolaboratsionizm na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh : problemy pravovoi otsinky, harantuvannia prav i svobod ta reintehratsii terytorii : monohrafiia. Kharkiv : Pravo (in Ukrainian).
17. Dudorov, O. O., Stryzhevska, A. A. (2025). Kryminalne pravo. Zahalna chastyna (Ukrainsko-ievropeiski studii) : pidruchnyk : u 2 knyakh. Knyha 1. Vstup do kryminalnoho prava Ukrainy. Vchennia pro kryminalne pravoporushennia. Kyiv : Vydavnytstvo «Norma prava» (in Ukrainian).
18. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 21.07.2025 roku). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/08/20/00-kontrolnyj-proyekt-kk-21-07-2025.pdf> (in Ukrainian).
20. Movchan, R. O. (2022). «Voieni» novelty Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: pravotvorchi ta pravozastosovni problemy : monohrafiia. Kyiv : Norma prava (in Ukrainian).
21. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (2018). Za red. M. I. Melnyka, M. I. Khavroniuka. 10-te vyd., pererobl. ta dopov. Kyiv : VD «Dakor» (in Ukrainian).

23. Pysmenskyi, Ye. O. (2024). Kryminalno-pravovi problemy protydii kolaboratsiinii diialnosti : monohrafiia. Kyiv : Alerta (in Ukrainian).

Name Surname,

Academic Degree, Title,

Full Name of the University / Organization,

Structural Subdivision (Department, Department, Center, etc.),

position;

ORCID: <https://orcid.org/>_____,

e-mail: _____@_____

Анотація англійською мовою(12 кегль, вирівнювання за шириною, без абзацного відступу, інтервал– 1, курсив). Обсяг має становити від1800 до2000

друкованих знаків із пробілами (без урахування ключових слів).

Ключові слова: (ключових слів має бути від5 до10). Ключові слова слід

писати шрифтомTimes New Roman, 12 кегль, через кому, курсив